

Een leertheorie voor muziek (2): audiatie

In de Pyramide van maart (60-02) maakten we kennis met de Music Learning Theory (MLT) van Dr. Edwin Gordon. In deze leertheorie voor muziek staat het begrip audiëren centraal, dat begrepen moet worden als de muzikale variant van het denken en denkprocessen. Audiëren werd gedefinieerd als 'voorstellen en begrijpen van klanken die niet aanwezig zijn of nooit aanwezig waren'. Een audiërende leerling kenmerkt zich onder andere doordat hij zich bewust is van wat hij muzikaal doet, én daarop kan reflecteren. Het is daarom belangrijk de begrippen 'audiëren' en 'audiatie' beter te begrijpen. Hierdoor kun je je als vakleerkracht muziek of (kinder)koördirigent optimaal bewust zijn wat je in je lessen kunt doen om het leren audiëren te stimuleren.

Reinhard Reed Findenegg

Hoe werkt audiëren?

Betekenisvol muziek maken en muziek begrijpen wordt mogelijk door audiëren. In de audiatie (de ingewikkelde psychologische processen die plaatsvinden bij het verwerken van muziek) geven wij betekenis aan de muziek die wij horen, reproduceren, improviseren, lezen of opschrijven. Maar hoe werkt dit? Als we naar muziek luisteren destilleren wij uit wat we horen in onze audiatie essentiële tonen (toonhoogte) en toonduren (ritme). Onze hersenen groeperen deze informatie tot patronen.

Deze patronen rangschikken we in de tijd waardoor we samenhang kunnen vaststellen en betekenis kunnen toekennen. Betekenis komt daarbij voort uit:

1. De harmonische functie van een patroon (tonica, dominant of subdominant) binnen de context van een tonaliteit.
2. De ritmische functie van een patroon binnen de context van een maat: hoe het ritme in de maat valt.

Edwin E. Gordon studeerde eerst contrabas aan de Eastman School of Music en speelde vervolgens enkele jaren in de band van Gene Krupa. In 1958 behaalde hij een PhD aan de University of Iowa. Gordon heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar onder andere audiatie, tonale en ritmische patronen en Music Learning Theory. De laatste jaren richt zijn onderzoek zich vooral op de muzikale ontwikkeling van kinderen tussen één maand en anderhalf jaar oud.

Maat en tonaliteit vormen contexten die een leerling kan leren te herkennen en waarbinnen hij/zij betekenis kan geven aan muziek. Leren audiëren betekent dus in de eerste plaats contexten leren (her-)kennen. MLT legt nadruk op het gebruik van een verscheidenheid aan tonaliteiten en maatsoorten in het muziekonderwijs aan jonge kinderen. Het gaat immers om het herkennen van verschillen. Om te weten wat iets is, is het essentieel te weten wat het *niet* is. Je begrijpt majeur beter als je het verschil met mineur audieert. Hoe goed je kunt leren te audiëren is afhankelijk van je muzikale ervaring en aanleg. Zo kan men ook leren om gehoorde patronen tijdens een muziekstuk in audiatie vast te houden en met elkaar te vergelijken. Daardoor is het mogelijk bijvoorbeeld vorm, articulatie en frasering te audiëren. Maar ook kan men zo voorspellingen maken en anticiperen op het verdere verloop van de muziek. Bijvoorbeeld door een onbekend muziekstuk door te spelen als de bladzijde te laat wordt omgeslagen.

In de praktijk

Wie audiatie een belangrijke plaats in het muziekonderwijs wil geven, zal zich er dus op moeten richten deze vaardigheid bij de leerlingen te vergroten. Audiëren kun je doen in zeer uiteenlopende situaties:

- a. bij het luisteren naar muziek (zoals hierboven beschreven),
- b. bij het spelen op een instrument,
- c. bij improvisatie,
- d. bij het opschrijven of
- e. lezen van muziek.

Maar het is niet gezegd óf, en in hoeverre iemand bij deze activiteiten audieert. Voor een leraar die zijn onderwijs wil afstemmen op het niveau van zijn leerlingen is het belangrijk te leren 'zien' in hoeverre een leerling audieert. De eerste stap is een duidelijk beeld verkrijgen van wat je leerlingen al kunnen audiëren.

Soekroe sani

Suriname
traditional

melodie

Me go bai wan soe-kroe sa - ni jem-ba jem-ba, me go

baslijn

bai wan soe - kroe sa - ni jem - ba jem - ba.

De betekenis van de tekst in het lied: ik ga een snoepje kopen, hoi, hoi!

Een voorbeeld

Bij het zingen van een lied is het duidelijk te zien: vraag (zonder voorbereiding) aan een leerling of hij/zij een voor hem/haar bekend lied (of melodie) voor je kan zingen. Afhankelijk van de zuiverheid en ritmische juistheid krijg je een beeld van in hoeverre hij/zij audieert. Stel je leerling wil 'Soekroe sani' voorzingen en je hoort meteen een duidelijke, strakke maar ontspannen puls (hoewel hij zich vergist met de tekst). Dan audieert deze leerling het (vrij eenvoudige) ritme van dit lied prima binnen de context van de 2-puls. Maar de zuiverheid laat te wensen over: het harmonische verschil tussen de twee regels is niet duidelijk en de slotnoot voelt niet als stevige grondtoon. De leerling audieert dus niet de majeur context en ook niet de grondtoon.

Majeur patronen in tonica en dominant

Ondersteuning bieden

Om te beginnen zou je de leerling kunnen helpen door majeur patronen voor te zingen en hem te vragen na ieder patroon de grondtoon te zingen. Hierbij help je vanuit een positieve benadering. Later help je hem of haar door complete majeur patronen (tonica en dominant) te laten imiteren. Help de leerling ook door, voordat hij een lied zingt, steeds de context te geven. Dus niet enkel een begintoon te geven, maar ook de maat en de tonaliteit. Bijvoorbeeld door direct voor het zingen een tonica patroon te zingen en op de begintoon, in de juiste maat en tempo uitnodigend: "zing-en maar!" toe te voegen.

Foto's: Reinhard Reed Findenegg

Improviseren

Het is een kunst om het onderwijs zo in te richten dat leerlingen leren te audieren. Improvisatie-opdrachten zijn uitermate geschikt om dit te doen. Maar als leerlingen een pentatonische xylofoon krijgen met de opdracht: "speel maar wat, alles klinkt goed", zullen ze waarschijnlijk vrolijk gaan *experimenteren* met de klank, maar niet audieren. Audiërend improviseren houdt immers in dat de leerlingen begrijpen wat ze doen. Het houdt in dat ze de context van de muziek gebruiken voor hun improvisaties, dus de vastgestelde maat en de tonaliteit.

Als voorbereiding op een vocale improvisatie-opdracht op het schema van 'Soekroe sani' zal de leerling eerst het verschil tussen tonica en dominant moeten leren audieren. Dat betekent dat ze zich bewust zijn van de harmonische functie van de patronen, die verschillen kunnen herkennen en benoemen.

Door de leerlingen op het gehoor de baslijn van het lied te leren kunnen ze de akkoordwisselingen audieren, en vervolgens (vocale) improvisaties uitvoeren op het schema van Soekroe sani.

SAMENVATTEND

Leren audieren is een proces dat zich bij de leerling zelf voltrekt. Je kunt een leerling niet gebieden te audieren, maar je zult situaties moeten inrichten waarin hij of zij dat zelf moet gaan doen. Over het algemeen kun je zeggen dat audiatie het meest wordt gestimuleerd als leerlingen kennis maken met veel verschillende muzikale contexten, en zich daarin leren uitdrukken: luisteren, imiteren en improviseren. Ze moeten leren de onderliggende structuren en concepten van muziek, in eerste plaats maat en tonaliteit, maar later ook vorm, dynamiek en articulatie, te ontdekken en herkennen. Dit is een langdurig proces waarvoor kinderen ook meer of minder aanleg hebben. Solo uitvoeren, individuele aandacht en beoordeling zijn daarom belangrijk. De leerkracht moet goed in de gaten houden welk kind welke opdracht met hoeveel succes voltooit en daarop de volgende muziekdidactische stappen laten volgen. Dat is iedere keer weer een nieuwe uitdaging waarbij herhaling en structuur bieden belangrijke sleutelbegrippen zijn.

Volgende keer zullen we gedetailleerder kijken naar hoe het audatievermogen zich vanaf de geboorte ontwikkelt en wat dat volgens MLT betekent voor muziekonderwijs aan jonge kinderen.

Reinhard Reed Findenegg is werkzaam als koordinator en als vakleerkracht muziek op basisschool De Duif in Diemen